

SECRETARIA DE FORMACION DEL P.S.C. (P.S.C. - P.S.O.E.)

SS

ISIDRE MOLAS

EL SOCIALISMO
COMO VOLUNTAD DE CAMBIO

EL SOCIALISME
COM A VOLUNTAT DE CANVI

ISIDRE MOLAS

SS

SECRETARIA DE FORMACIO DEL P.S.C. (P.S.C. - P.S.O.E.)

"EL SOCIALISME COM A VOLUNTAT DE CANVI" és el títol donat a una conversa que, sota la forma d'entrevista, publicà TAULA DE CANVI. La Secretaria de Formació inicia amb aquesta publicació bilingüe, l'edició d'un seguit de temes, adreçats a enriquir el coneixement de la història i el pensament polític dels socialistes de Catalunya.

Isidre Molas

EL SOCIALISME COM A VOLUNTAT DE CANVI

Isidre Molas, vice-president del Parlament de Catalunya, és una de les personalitats més notables del socialisme català. Des del Front Obrer de Catalunya fins a Convergència Socialista, la seva trajectòria ha estat en alguns moments decisiva en el camí cap a la construcció de l'actual Partit dels Socialistes de Catalunya. Professor de dret polític i historiador, és un dels principals coneixedors de la història del socialisme a Catalunya i un dels polítics del nostre país que més s'ha dedicat al treball teòric.

Taula de Canvi inicia amb aquesta conversa amb Isidre Molas una sèrie d'entrevistes destinades a reflexionar amb profunditat sobre els principals problemes polítics de l'esquerra, les estratègies de les diferents organitzacions, les gran qüestions ideològiques i teòriques i la història recent de l'esquerra catalana. L'abstencionisme i els problemes del sistema representatiu, la readaptació dels partits polítics a la societat actual, la crisi de l'esquerra, la qüestió comunista, el canvi social, la història i l'estratègia actual del socialisme a Catalunya són els temes que es tracten en aquesta llarga conversa que Àlex Broch, Antoni Castells i Josep Ramoneda han mantingut, per Taula de Canvi, amb Isidre Molas.

Abstencionisme

En la política d'avui hi ha el tema de l'abstencionisme que es liquida molt ràpidament amb el tòpic del desencant, i que segurament exigiria una reflexió més profunda, potser analitzant-lo com a crítica del model representatiu. Com el plantejaries?

Jo posaria en dubte la validesa del "desencant" referit a l'abstencionisme. Aquesta seria una primera afirmació. Si hi ha "desencantats", són aquells que en algun moment van tenir algun encanteri, van estar "encantats" i d'alguna manera mantenen una certa enyorança de l'encant que els va posseir, d'allò que podia haver estat i no fou. En canvi, l'abstencionista, segons el que jo crec, i parlant a l'engròs, clar, no és un abstencionista d'aquest tipus, no és un abstencionista estable, sinó més aviat mòbil. Com a tot arreu, d'altra banda. No hi ha una connexió profunda amb els ciutadans que tenen o han tingut una creença política activa i profunda. És cert que durant algun temps hi ha hagut persones i formulacions polítiques que han tendit a creure i a prometre coses que semblaven xauxa (en les condicions en què ens trobàvem), però també és cert que normalment el ciutadà ha tendit sensatament a no creure's massa les xauxes, sinó més aviat a demanar poques coses, però

segures i tangibles. Jo he mantingut sempre la hipòtesi que la votació del 15 de juny del 1977 era la participació màxima a què s'arribaria durant molts anys. És a dir, que la votació del 1977 representava un nivell de participació difícilment superable, perquè fou la primera elecció després de la dictadura. Per tant, no pot ésser un índex comparatiu, regular. Fou l'enterrament del passat. Certament del 15 de juny de 1977 a l'1 de març de 1979 s'ha produït un descens de participació relativa que a Catalunya deriva en especial (no totalment) d'una participació menor dels sectors conservadors. Descens que en la mateixa orientació continua a les municipals d'abril i al referèndum de l'Estatut. L'abstenció darrera del març del 1980 ha canviat de signe. Ara ha afectat l'electorat de l'esquerra. De tota manera, pensem que en les eleccions del 1936, en què la tradició diu que tothom anà a votar i que l'enfrontament electoral fou general, la participació a Catalunya fou del 69,8 i ara el 1979 fou del 68,4 i el 1980 del 62,8.

Jo diria que l'abstencionisme caldria estudiar-lo amb més detall per no repetir formulacions excessivament simplistes, com per exemple: la "gent" s'absté cada vegada més. La "gent" no vol dir gaire cosa. Cada vegada s'abstenen persones diferents, cada vegada varien. Caldria conèixer, per exemple, la participació dels joves en les zones industrials. L'abstencionisme juvenil em sembla un fenomen rellevant. Per tant, la primera afirmació seria que l'abstencionisme és un fenomen no unívoc. No té un sentit únic. És un fenomen que, com arreu, presenta una notable varietat de components i que pot reflectir, apart l'abstencionisme tècnic, que s'ha exagerat massa, com a mínim, dues coses: l'una seria l'abstencionisme profund, que en diuen, l'abstencionisme de rebuig, ja sia ideològic, o bé pràctic, que és constant i que caldria quantificar (la meua impressió és que no representa un volum excessivament alt). I després un abstencionisme selectiu, mòbil, quantitativament més important i que de vegades no es registra en els totals si hom pren grans zones, extrem ben estudiat al Regne Unit, que es troba en funció que dins l'àrea d'opció potencial de l'elector, o de les opcions que se li presentin si no té una àrea massa definida, cap no li ofereix la suficient motivació per fer un acte positiu: la participació.

I que depèn una mica de l'oferta que rebí en cada moment determinat.

Diguem-ne de l'oferta i, jo crec, també del convenciment subjectiu de les possibilitats que alguna oferta sigui sensatament vàlida per a coses que l'afecten individualment o que col·lectivament li són rellevants, i que el seu acte servirà per incidir en el procés.

Els ciutadans i la política

— Hi ha també una altra dimensió de la qüestió de l'abstencionisme més enllà de l'estrictament electoral, que és el distanciament general de la població de la cosa política.

— Això són figures d'un altre paner. És un fenomen diferent. Aquest distanciament es produeix i es manifesta per exemple en la dificultat que els partits, tal com han sortit organitzats en la postdictadura, compleixin satisfactòriament la funció d'impulsors, organitzadors i orientadors de l'opinió. Això ha provocat la necessitat de trobar canals de comunicació amb el públic, que no són els partits com a tals, sinó que fonamentalment són els dirigents dels partits que adquireixen un llenguatge i unes formes de comunicació directes amb els ciutadans i que deriven gairebé en símbols personals de les alternatives partidistes, la definició plàstica dels partits. A conseqüència d'això els líders esdevenen una mica polièdrics i al mateix temps es produeix, en molts casos, l'allunyament dels afiliats dels sectors socials més pròxims o d'aquells amb qui haurien d'estar en més relació, als quals es dirigeixen amb un llenguatge difícil, quan no farcit de litúrgies i de lletanies i amb una problemàtica poc coincident amb les necessitats conscients o inconscients dels ciutadans. L'allunyament aleshores adquireix cos. I jo diria que això es troba a la base de la personalització de les alternatives. Aquesta inadequació de l'actuació dels militants amb les necessitats de l'actuació dels partits fa créixer extraordinàriament el paper dels dirigents, que esdevenen el cordó umbilical amb el poble. Això porta dins dels partits problemes greus quant a les relacions entre les maquinàries i els quadres de direcció i els afiliats, que no troben un ressò automàtic en la direcció del partit ni incideixen com a tals en els sectors propis de la societat. I ací sí que hi ha el desencant. Molts no saben què fer o per què serveix el que fan. O no admeten l'esforç i el contingut de la comunicació dels dirigents amb un poble que desconfia de les grans paraules i de les grans afirmacions doctrinals.

— Aquesta comunicació deu ésser insuficient perquè no ha aconseguit que els ciutadans s'interessin per la política com en alguns moments pogué semblar que s'havien interessat a començament de l'any 1976, en aquells temps que tot semblava encara possible.

— Matisem: semblava encara possible a alguns. Jo crec que els ciutadans estan molt interessats per la política, molt més del que volen i diuen. Estan interessats per formulacions polítiques que apareguin clares i diferenciades. Tothom vol saber què passa, què pensa i què es compromet a fer cadascun. Estan interessats per les grans opcions. Això jo crec que ho demanen i que són exigents. Els petits problemes de les taifes, dels matisos o dels dogmes són coses que els desconcerten. I em sembla que a més a més els neguitegen.

Crec que el moment de les eleccions de l'1 de març de 1979 i el moment del darrer debat arran de la moció de censura socialista al govern Suárez han estat dos moments importants de politització. Més aquest darrer, perquè va ésser més clar i més directe, perquè les formulacions foren menys vaporoses i més clares. Va ésser de gran impacte. I a més a més, es podia veure des de casa. Se'ls veia cara a cara al davant. Jo no diria que el país estigui despolititzat, ni que hi vagi en camí. Crec que som en un procés de transformació de la vida política, en què l'esquema que alguns somiaven el 1976, que els ciutadans globalment no van acceptar, va variant i ens estem acostant a noves formes que tenen problemes per als quals no s'ha trobat cap solució taumàtica enlloc.

Perquè això es manifesta a tots els països europeus: gran pes dels dirigents polítics, formulació d'alternatives que, encara que siguin moderades (quina no ho és?), siguin prou diferenciades perquè l'elector s'orienti, i expressió d'una sèrie de valors, mentalitats i elements semiexplícits que ajuden a l'elecció a través del que en podríem dir un procés complementari d'orientació de tipus olfatiu, d'afinitat. Això comporta greus dificultats als partits de massa, en especial als orientats vers la reforma i el canvi, que necessiten adaptar-se al nou context. Ha començat un procés de readequació dels mecanismes polítics al medi en què han de moure's. I això no és fenomen d'ací, sinó general. Ací, certament, el problema s'agreuja perquè hem saltat en pocs anys, des del 1945 europeu fins avui, amb uns partits en formació accelerada i moltes vegades amb la consciència d'alguns sectors que calia mantenir un estil de fa trenta anys, quan el país ja es mou dins de coordenades diferents, quan estem amarats de la cultura de l'espectador. Quan la politització és un element més, i no sempre fonamental, però en molt pocs casos diari, de la vida personal, quan no és el motor de tots i cadascun dels propis actes.

El consens

— *Un factor que potser no hem valorat és el consens. El fet és que el 1977 hi ha una gran participació electoral i que és després de l'etapa de consens més alt que aquesta disminueix. D'alguna manera sembla com si al mateix temps que arribem a la institucionalització democràtica deixem d'utilitzar els mecanismes democràtics, diguem, per establir un cert consens; és a dir, no funciona la democràcia com a competència durant aquest any i mig i no hi ha opcions polítiques nítides contraposades. Evidentment, això pot influir.*

— La majoria de població a Espanya volia la transformació per la via més segura i el final de la dictadura. Volia un canvi amb moderació. Era bastant conscient dels límits i les possibilitats del canvi. Sobre el consens hi ha dos

aspectes: l'aspecte constitucional que deriva d'una proposta socialista (el compromís constitucional) i que ha permès que tinguem una Constitució amb possibilitats de desplegament d'una política de canvi sense trencar amb ella. I un segon sentit que és l'acord de passadís, reservat, poc intel·ligible. Crec que l'esforç de coincidència sobre un text que no és de ningú i, per tant, pot ésser defensat per gairebé tots ha estat positiu. Crec que l'acord permanent és un error. Malgrat ésser a estones la política dels grups minoritaris del Congrés, s'ha desenrotllat una opció socialista que ha tingut en compte que no hi ha democràcia sense govern, però tampoc sense una oposició que pugui ésser demà govern. Ha llimat la participació el consens? Queda per demostrar. En tot cas a Catalunya l'abstenció el 1979 va ésser de la dreta (pot dir-se també que hi hagué un gran pas de vot dreta-esquerra i una abstenció esquerrana, però a mi em sembla una hipòtesi menys factible). La dreta a Catalunya sortí el 1979 molt "tocada". Aparentment Convergència i Unió i UCD avançaren, però no arribaren a recuperar els vots de la Unió Democràtica del 1977, que no anaren a l'esquerra. Potser una petita part es desplaçà al PC, però la resta s'abstingué. L'esquerra baixà el nivell de votació als grans partits, però l'índex de dispersió, que el 1977 fou ínfim, pujà ara a un 70%. Aquesta dispersió sí que pot ésser fruit del consens i el desencant, però l'abstenció pot ésser fruit d'un altre desencant diferent.

— *Dispers vol dir més radicalitzat.*

— Dispers vol dir que no ha estat útil per elegir diputats. Que el PSOE històric, BEAN o ERC tinguin vots no vol dir més radicalització. Tot depèn de l'angle en què ens ho mirem. En tot cas caldria discutir què vol dir ésser més radical. Més cridaner, més intransigent o que es planteja els temes bàsics d'arrel. Continuem. Efectivament la democràcia es basa en la competència política. Una política de consens la debilita. Ja he dit que hi ha dues coses diferents en això del consens, a les quals s'ha donat el mateix nom. I la no transparència dels acords i desacords ha afectat els dos temes. Personalment, crec que en l'aspecte constitucional ha estat positiu, molt positiu. Una Constitució sense consens hauria estat brutal. En els altres aspectes la capacitat de l'oposició queda llimada, s'esfuma. Un règim democràtic exigeix un govern que governi i una oposició que critiqui en funció de les possibilitats d'accedir al govern i de la credibilitat de govern.

Que tothom sembli igual i que manqui confrontació política, això sí que és un problema. Però del que es tracta és que les posicions diversificades tinguin propostes realitzables, que hom pugui pensar que si guanyen es faran. Aleshores el que passa és que les formulacions programàtiques solen ésser massa retòriques, d'una retòrica estandarditzada, que arriba un moment que no fa cap efecte. Discos ratllats. I a més a més hom pensa: Això qui ho farà? I quan? I no és que les coses no canviïn. El que preocupa al ciutadà és que les

posicions siguin clares i que les posicions de canvi, encara que siguin moderades, siguin de canvi. Una cosa a retenir, i que molts no fan, és que els ciutadans d'Espanya tenen una orientació moderada. La dreta tendeix a definir-se de centre i l'esquerra de centreesquerra. Això exigeix canvis i el govern ha de fer-los. Quan un govern no governa, no val. I avui governar vol dir construir democràticament l'Estat tal com és constitucionalment fixat.

Militants i dirigents

— *Hi ha un factor que ha quedat penjat abans, el de la relació militants-partits. Els militants es queixen que els partits van malament. I a més els militants per definició han d'ésser una mica idealistes i sensibles a les possibles desviacions dels de dalt, dels aparells. En canvi, el plantejament que fas és el contrari: el que és en crisi als partits no són els líders, sinó els militants.*

— D'entrada, preciso. Aquest no és un problema de "culpes". Jo crec que a tot Europa és en crisi la funció a realitzar pel militant. I en el moment en què el militant no troba una funció subjectivament útil o que el partit no genera funcions a realitzar pels afiliats, el militant té diverses solucions: una és entrar en picabaralles per apoderar-se de les executives dels òrgans a què pot tenir accés (que és un esport de tipus competitiu tan entretingut com qualsevol altre, però poc útil per al partit i per al país). Una altra és criticar la direcció, de manera sistemàtica o selectiva. També es poden combinar totes dues vies. I l'exercici apareix més complet. En qualsevol cas, la crisi és la mateixa. I una tercera via: tancar-se dins la closca. El problema global és com mantenir en funcionament un partit de masses, amb irradiació sobre amplis i diversos sectors socials, i no convertir-se en una contrasocietat. Aquest és el tema.

Sembla bastant comprovat que no hi ha relació directa entre els militants i el nombre de vots obtinguts per un partit. Pot ésser negativa o positiva. Sí que hi ha relació amb l'absència del partit com a tal (en aquest cas negativa). Segons el tipus de militant existent en una determinada localitat, els vots poden fugir a mesura que el partit adquireix determinades característiques. És a dir, el partit-organització deixa de representar el partit-electorat i passa només a representar-ne una part. Això no es resol per voluntarisme militant només, sinó per una discussió política i una definició pràctica de la manca de lligam del partit amb les classes i els sectors socials que representa. De tota manera, diria que és un problema que va més enllà del militant i la direcció. És el problema de què i com han d'actuar els partits en una democràcia relativament estable, on el ciutadà no té cap interès que li omplin el cap cada dia amb els "problemes" de la política, sinó que el que vol és que unes persones es comprometin a fer coses i les facin, que de tant en tant les expliquin.

Que no els vinguin amb evangelis o problemes domèstics, sinó que li formulin clarament les tres o quatre qüestions més o menys globals i sentides. El militant no pot ésser un corcò, ni el que no sap res de què va. Això implica un problema d'organització, que qui pot salvar millor és el militant que té una actuació preferentment sindical, perquè té una dinàmica exterior clara. En els altres camps, que fan decidir les majories, ni ací ni a fora no s'ha trobat el to exacte d'actuació. Costa molts anys aconseguir militants capaços d'actuar sols, que puguin prescindir de les orientacions concretes, "inspirades".

— *Poden passar dues coses mentre no es resolgui aquesta inadequació entre la relació de forces dins el partit i a l'exterior del partit; és a dir, hi pot haver dins el partit una línia més majoritària, que té més militants, que no es correspongui amb l'electorat propi. I a més, el pas dels militants, en no ésser quantificable directament en vots, pot crear desajustaments, poden convertir-se en grups de pressió dins el mateix partit.*

— D'ací ve, crec, a tot Europa el pes predominant dels màxims dirigents, que formen una espècie d'arc amb tots els tons, que tendeixen a suplir la imatge més especialitzada que a cada lloc adopta el partit, per tal de cobrir l'arc de l'opinió partidista. Això passa en tots els grans partits europeus, en tots. Em refereixo, és clar, a tots els grans partits.

— *Als partits de l'esquerra bàsicament, perquè els de dreta no són partits de militants.*

— També als de dreta. No són partits de militants, però també ofereixen aquest vano de tonalitats. El laborisme tampoc no és pròpiament parlant un partit de militants i també hi passa. Jenkins i Benn, per exemple, són bastant diferenciats i connecten amb sectors diferents de la població. O a Itàlia en el PCI i el PSI, o a França en el PS, etc.

— *Els anglesos ho resolen millor, perquè allí els diputats són qui d'alguna manera decideixen la política del partit i això deixa una certa autonomia respecte a les bases més mobilitzades.*

— El Partit Laborista és un partit diferent dels formats sobre la base i exemple de la socialdemocràcia alemanya. El SPD és el model dels partits socialistes, que més tard ha estat imitat amb algunes supressions evidents (la democràcia interna, per exemple) pels partits comunistes i en un altre sentit pels partits demòcrata-cristians. I és totalment diferent del Partit Laborista, on l'afiliació directa és escassa. La majoria dels afiliats ho són a través del sindicat. Si hom no vol ésser al mateix temps del partit, ha de dir-ho explícitament i aleshores no paga la cotització. Els diputats decideixen, però les Tra-

de Unions tenen una gran força. I ara hom tendeix a dotar els afiliats directes d'un major pes. De tota manera, el coneixement de la voluntat presumpta dels electors té un gran pes en la determinació de la política a seguir. En tot cas, aquest és un model exòtic al continent.

Els partits polítics i les societats actuals

— *Tornem al tema plantejat abans de la necessitat de readaptació dels partits a una nova situació, els desajustaments que comporta el problema de la militància i aquestes coses que sortien. Suposem que deus tenir una certa dèria per aquesta qüestió. Hi ha alguna idea de cap on han d'anar els partits polítics?*

— Crec que el primer a fer és connectar amb els sectors socials que hom vol expressar. I no vull dir només la classe o sector social específic dels quals representen o aspiren a representar i potenciar els interessos. Això és evident, i sobre aquesta base cal produir l'ampliació. La segona és intentar de dirigir el moviment organitzat a favor del canvi, en connexió amb tots els sectors d'expressió reformadora, per tal d'ésser present en el conjunt de la vida social, de tal manera que hom reculli tots aquells sectors que treballen pel canvi. Abandonar, per tant, el treball únicament intern per fer un treball fonamentalment extern. Això exigeix canviar d'estil de treball, de llenguatge, diversificar la composició dels partits, conquerir els sectors socials capaços de dirigir una obra col·lectiva per a tota la societat des d'un programa que expressa i jerarquitzava els interessos socials potenciant-los per al futur. Els partits esdevenen més rics, perquè, alhora que reben més incitacions socials, són capaços d'orientar més les demandes socials, que poden ésser assumides a terme curt, mitjà o llarg. Dit d'una altra manera, els grups sectorials reivindicatius tendeixen a extremar ilurs posicions fins al límit, sense possibilitats de trobar-hi solucions polítiques. Queden condemnats al finalisme i, per tant, a l'esterilitat i la marginació. Això porta al debilitament dels partits d'esquerra i a la pèrdua de la capacitat d'influència dels militants. Els partits replegats sobre ells mateixos només troben capacitat de comunicació directa a través dels líders. La frase feta de la penetració en el teixit social, esdevinguda una frase reiterada, resumeix bé el que vull dir. És l'única via per evitar el triomf de la maquinària, l'acomodació i la ineficàcia. Sembla estrany que els corrents crítics, presumptament esquerrans, siguin els que més s'hi oposin, fent sempre la cantarella dels principis teòrics. La qüestió és com evitar la socialdemocràcia amb vestits de grans principis. La qüestió és com fer un partit capaç d'incidir en l'ampliació de la democràcia i que reculli el desig de canviar la vida, ara. No al segle XXI. Uns partits amb unes reunions

que al cap d'un temps fomenten l'aparició de "socialistes no practicants" són la forma de matar-los. Les reunions sovint avorrides i poc útils, litúrgiques, han de cedir la primacia al treball, com més ordenat millor, fora dels locals. Com es menja això en la pràctica? En petites comunitats és més fàcil que en les ciutats-dormitoris. És clar. Allí la vida social és nul·la. És on el sindicat ha de fer un paper clau, juntament amb l'intent de dreçar illots culturals (no de prospecció). Cal fer present el partit als llocs de vida social o crear-la. El partit entès no com a maquinària, sinó com a conjunt de militants, potser molts d'ells no afiliats. Això incita i fa viú el projecte polític, que és el que compta. Sense seguidismes, sense complexos, sense esperances de fer-ho en un dia, però amb el convenciment que el camí lent o ràpid és aquest. I que cal combinar l'acció allí amb l'acció des dels centres de poder institucionalitzat que es dirigeixin. Sabent sempre on és el poder real.

Els valors de l'esquerra i els models tradicionals

— *Això vol dir recuperar la vida social, la qual cosa hauria de voler dir dues coses: per un cantó que el militant perdi el que en un sentit pejoratiu en podríem dir la consciència d'apòstol i per un altre cantó una cosa no provada en aquest moment, que l'esquerra tingui uns certs valors en ella mateixa. I en aquests moments és dubtós si la mateixa esquerra sap ben bé quins són els seus valors més enllà de l'estrictament polític.*

— Jo diria que aquesta és, i ha estat sempre, la força més gran de l'esquerra: tenir uns valors que se situen més enllà i per damunt de les conveniències tàctiques. Una altra cosa és que tots i cadascun dels militants posin sempre en llur actuació els principis ètics com a base de la pròpia actuació política individual. Allà on hi ha militants amb un comportament ètic i polític, s'estableix un pol de referència i de fortlesa dels partits. Aquest és un element més de força que no pas inflar el cap amb consignes del moment: un comportament ètic visible i acceptat com a millor pels qui els volten. És un element de confiança personal que en una societat atomitzada i amoral com la nostra té molta importància. Un comportament ètic en una societat amoral és sempre un element d'oposició a la societat. La dreta no té valors morals. Els principis proclamats són negats en la pràctica. Aquesta és potser la cosa més important del nostre segle: la dreta, la burgesia, no té valors, sinó formulacions semàntiques. Jo crec que la força de l'esquerra rau precisament en el fet que aquests valors, millor o pitjor entesos, millor o pitjor practicats i assumits individualment, són valors per a una societat millor i practicables. La llibertat i la solidaritat són dos valors ètics que amb la igualtat, practicada des d'ara, són elements de penetració en la societat civil. No ho oblidem, en condicions hostils, en el regne de la corrupció i el desordre moral.

— *El problema és que aquests valors topen amb un obstacle per afermar l'illur credibilitat, que és el model de la Unió Soviètica, els països de "socialisme real".*

— Home, jo parlava d'una altra cosa. Em sembla que els comunistes a Europa no són la força del canvi, sinó més aviat una força de conservació. Amb independència de la voluntat individual de molts dels seus militants. Avui des del punt de vista estratègic no hi ha cap possibilitat que esdevinguin a Europa una força de canvi real, encara que sigui de canvi moderat i reformista. Jo crec que el moviment comunista es debat en una profunda crisi des que ha pres consciència que la revolució a través de la insurrecció armada a Europa és il·lusòria i que la defensa de la Unió Soviètica no és la funció a realitzar. Quan la seva força és molt gran en un país no en té prou de realitzar una funció permanentment reivindicativa, necessita separar-se del model soviètic i cercar la credibilitat democràtica per fer possibles reformes. Aleshores sorgeix una contradicció interna duríssima: l'única política vàlida és la del socialisme democràtic. Aquesta crisi iniciada els anys seixanta ha continuat els setanta i no hi ha cap símptoma perquè no s'accentui els vuitanta.

— *Aleshores la crisi de l'esquerra seria més aviat la crisi del model comunista que la del model socialista?*

— Crec que el moviment socialista ha tingut errors notabilíssims i desenfocaments, oblits intencionats i processos d'esclorització i deformació, però la seva crisi avui em sembla una crisi de renovació, mentre que la crisi del moviment comunista és d'identitat. Són dues crisis diferents. Hom es pot preguntar quina és l'esperança de canvi que a Europa pot despertar el comunisme. En canvi, la del moviment socialista és de com fer-ho, en quines condicions. En la mesura en què avanci en el procés de reforma facilitarà la resolució de la crisi comunista i el retorn obert a les posicions del socialisme clàssic. Tots els punts pels quals el comunisme s'escindí del socialisme van essent negats de manera progressiva: la URSS com a model de construcció del socialisme ja no és el model, el partit d'avantguarda de les masses ja no existeix, la insurrecció armada s'ha abandonat, la dictadura del proletariat s'elimina. Aleshores, què els resta als pecés si no és la contrasocietat que defensa (amb matisos) la pàtria del socialisme i que reivindica? Accepta la democràcia (ara que ja no és la burgesa), el pluralisme social i polític. És resisteix, però, encara a l'alternança. És clar, quan té una presència molt forta i exerceix una funció tribunícia de crítica i reivindicació, la contrasocietat es manté i fins i tot creix, però la disjuntiva és clara: o tira endavant vers el camí històric del socialisme democràtic europeu i trenca la contrasocietat, amb tots els riscos que comporta, o bé es resigna a ésser oposició perpètua. El socialisme enfoca el problema (i discutim sobre els intents d'aplicació), el comunisme el comença a admetre.

— *És el que passa al PCI. Però té un límit i és que no pot demanar l'entrada a la Internacional Socialista.*

— La reestructuració de l'esquerra és present en les coses i crec que depèn de l'avenç en la unitat europea i dels progressos socialistes. Els Estats gendarmes en aquest sentit tenen interessos coincidents a evitar-ho.

— *Apart això, la "revisió" eurocomunista a Itàlia, que és el lloc on es dona amb més força, s'ha aturat en el punt d'algunes implicacions leninistes i en concret en la qüestió de l'alternança.*

— El problema és que el PCI sap que, plantejat el problema en termes d'alternança, li minva credibilitat. És a dir, si planteja la formació d'un govern comunista baixen els vots. Aleshores l'única sortida és demanar la participació en un govern de tots. I això vol dir condicionar el poder, però no hi ha canvi. Vol dir intentar adquirir la legitimitat democràtica.

El canvi social

— *Hi ha de teló de fons una paraula que has repetit constantment: "canvi". Suposo que tu mateix fa quinze anys hauries dit revolució en comptes de canvi.*

— Ho hauria dit i hauria concretat que la via revolucionària és la de les reformes d'estructura. Actualment la mateixa idea la formulo amb un llenguatge més adient. Cal saber expressar la voluntat de canviar les coses, la vida que batega en la societat. I la revolució s'ha identificat massa amb el "gran dia", amb la sang i el fetge, amb el capgirar-ho tot. La paraula canvi expressa un desig, més que un desig: expressa que la societat actual no satisfà. No sols els treballadors, sinó també el desenrotllament de la persona humana. El socialisme ha d'expressar aquesta voluntat de canvi, de transformació de les relacions socials en molts camps, no sols en el de les relacions de producció. Política de canvi vol dir política de reformes estructurals (el reformisme revolucionari), o si es vol en el llenguatge més clàssic, la revolució de la majoria.

— *Això vol dir que aquest canvi condueix a algun lloc i aquest lloc l'anomenes socialisme. Parles del socialisme en sentit clàssic o en quin sentit, amb quin model?*

— El desig de canvi no condueix necessàriament al socialisme. Pot conduir a d'altres indrets, fins i tot a la frustració. No hi ha una necessitat històrica perquè el desig de canvi desemboqui en una societat sense classes,

sense la voluntat activa i el compromís ètic de la majoria de la societat. Els socialistes han de dirigir el desig de canvi. La meua opinió és que aquest apunta cap al socialisme: una societat basada en la no existència de dominació de classe ni nacional, en els principis de llibertat i solidaritat, en la igualtat i la participació, és a dir, en els principis de la democràcia socialista: quan la democràcia és plena i esdevé aleshores socialisme. Potser això vol dir modificar algunes coses del socialisme clàssic. No ho sé, depèn del que cadascú consideri com a socialisme clàssic. Per mi reposa sobre el principi que el sistema social a bastir permet aconseguir la plenitud de la realització humana en una situació d'igualtat davant el poder i, per tant, de plena llibertat. En aquest sentit no és només una qüestió de propietat de mitjans de producció, ni tan sols d'apropiació social del procés productiu, sinó d'apropiació col·lectiva del funcionament social, amb igualtat de les persones per poder esdevenir igualment persones. Implica, per tant, una nova estructuració de les relacions humanes, l'eliminació de la consideració de les persones com a coses i la creació d'un ordre de valors que codifica la vida col·lectiva que exclogui la dominació i la cosificació humanes. Que la propietat de les fàbriques sigui estatal no vol dir socialisme. Si m'hagués d'inclinar per una formulació clàssica agafaria més aviat la d'Otto Bauer de "socialisme integral" que s'expressa en el pla econòmic, en què no hi ha apropiació privada dels mitjans que fan possible el treball i la creació personal, en el pla social, en el sentit de generar un procés de construcció d'una societat assentada en la igualtat; en el pla cultural, a través de la transformació i l'expansió nacional del complex cultural; en el pla polític, per l'assentament i l'ampliació de la democràcia. Aquests elements esbossen el socialisme. Poden avançar de manera descompassada, l'un ajuda l'altre, no necessàriament adquireixen la plenitud alhora, però de la tensió entre ells en deriva el sentit de la marxa.

Podríem tractar també del socialisme a dos nivells: com a idea finalística, és a dir, com a objectiu i escala de valors, o com a procés i moviment que treballa per arribar-hi. En tot cas, no són destriables del tot. El socialisme com a finalitat deriva de les possibilitats que té avui el procés i dels condicionaments que li imposa. Els desigs es modulen en funció de la relació de forces i de les transformacions. Cada país, es digui o no, avança de manera diferent. Les vies nacionals són un fet que se'ns imposa. Cada país es mou insistint més en algunes qüestions. La qual cosa té implicacions òbvies en el terreny organitzatiu.

La qüestió socialista

— Hi ha una tradició socialista comuna que fa que els partits socialistes d'aquí i els altres partits europeus tinguin punts comuns en molts aspectes. Amb això el socialisme té uns avantatges sobre el comunisme: té unes realitzacions concretes que posen com a exemple, com a punt de referència, cosa que no fan els comunistes, i en segon lloc hi ha —i això es nota els darrers anys— com un relançament de la política socialista en l'àmbit internacional, fent un paper actiu importantíssim. Per exemple: Nicaragua o ara l'Iran. Tot això fa que hi hagi uns punts comuns més enllà dels projectes específics de cada partit nacional.

— El moviment socialista existent sota l'àrea en què domina un dels Estats gendarmes manté una posició prou coherent per tenir un paper propi com a tal en el difícil equilibri mundial, per defensar uns valors que en alguns casos es manifesten d'una manera més activa o més nítida en la mesura que les possibilitats de realització són més netes o les situacions més localitzades. Però aquest paper autònom com a moviment polític internacional és una de les mostres de les possibilitats d'una existència unitària no sols finalística. Un centre d'encontre, debat i posada en comú que no encotilla. L'altre aspecte, efectivament, és el de les realitzacions: els governs socialistes i socialdemòcrates que hi ha hagut a l'Europa Occidental ens situen en el terreny dels fets, sobre els quals hi ha, i és lògic, una discussió política al voltant del seu sentit i eficàcia històrica. Molts sectors han parlat d'una adaptació al capitalisme per tal de millorar-lo. No crec que sigui una cosa clara i indiscutible. Els fets polítics poden tenir més d'una lectura, com en diuen ara. Dins el moviment socialista és en discussió si les transformacions darreres són un element de confirmació o de contradicció del capitalisme. Precisament poden ésser un dels fets que es poden trobar en la base de la crisi econòmica mundial, perquè les noves estructures socials dels països del capitalisme avançat topen amb el procés de debilitament del domini imperialista sobre els països perifèrics, i per tant són un element de distorsió del funcionament del conjunt. Això passa com amb la democràcia. Durant molts anys hi ha hagut qui ha repetit que la democràcia política era cosa de la burgesia. És una de les falsejats històriques més considerables. Es repetia perquè ho devia dir algun llibre sagrat. La democràcia s'aconseguí en contra de la burgesia i al llarg d'un segle de lluites. Al final la burgesia l'ha acceptada i ha fet de la necessitat virtut. Ara bé, l'Estat basat en la intervenció econòmica i social, la democràcia política i un repartiment de rendes a partir de la creació de serveis públics és un element no necessàriament funcional sempre per a la classe dominant, perquè aquests fets escapen a la lògica del capitalisme. La qual cosa no vol dir que no ho pugui acceptar.

Precisament perquè ho pot acceptar, existeix sense que necessàriament hi hagi contrarevolucions. Les reformes comporten trompades, però excepte en els casos de burgesies indígenes rifenyas, només comporten antireformes, és a dir, processos de tirar enrera. Però em fa l'efecte que els processos de reforma, iniciats primer en la via de construcció de la democràcia política i després en la d'expansió de serveis socials igualitaris, són elements de transformació tendencialment substancial que posen en relleu la contradicció principal del sistema: l'apropiació privada de les decisions que afecten la societat. I són aquestes les que cal socialitzar. No estatificar, sinó socialitzar. I això no passa sols per les empreses en primer lloc, sinó pels sectors de decisió social i econòmica que se situen fora del control col·lectiu i en canvi les decisions afecten a tothom.

Els comunistes com a força conservadora

— Tornem ara a l'afirmació anterior que els partits comunistes exerceixen una funció que no va a favor del canvi, una funció conservadora.

— Crec que amb independència de la voluntat subjectiva dels afiliats i fins i tot de la voluntat de les organitzacions polítiques. El fet que els PC hagin nascut amb un lligam estret amb la defensa de la Unió Soviètica i amb una dependència molt forta d'ella, a través de la Internacional, els ha marcat fortament davant els treballadors i el poble, davant l'opinió de molts països. Per a bé i per a mal! Aquest fet anava lligat amb la creença que el canvi derivaria d'un procés revolucionari producte d'una insurrecció armada. Quan s'estableix el repartiment d'Europa i s'abandona de manera directa (implícitament) l'esquema insurreccional com a vàlid, aleshores la qüestió és com pujar al poder. I per fer què. Quina altra via hi ha? La via electoral i majoritària. Però quin socialisme fer? El socialisme democràtic? O el "socialisme real"? Si es tracta de fer el socialisme democràtic, com a únic vàlid, el "socialisme real" no és socialisme. I això esberla tota la tradició i altera les vinculacions internacionals. Si la via d'accés és la democràcia per fer el socialisme (democràtic), aleshores, com aconseguir que la societat cregui que la democràcia serà defensada quan pugin al poder? Com arribar a més del cinquanta per cent? El neostalinisme es debat en aquest problema: si vol utilitzar la força electoral que té, necessita trencar amb la rêmora que li impedeix d'anar més enllà en credibilitat i en vots. Si trenca amb la rêmora i accepta que el partit sigui democràtic, que el socialisme implica la democràcia i que l'accés al govern és per via democràtica, el leninisme és obsolet i contraproduent i la Unió Soviètica ja no és el model, ni tan sols un model de socialisme. És a dir, si nega tots els supòsits de base, aleshores, per què es

mantenen com a moviment comunista i no ingressen dins la tradició que —més bé o més malament, que de tot n'hi ha— ha seguit el moviment socialista i que es basa, entre d'altres, en dos principis: no hi ha socialisme sense democràcia i llibertat i cal mantenir els mecanismes que permeten l'alternança política al govern. Quan el PC es troba amb impossibilitat de plantejar-acceptar l'alternança d'una banda, i per l'altra quan l'acceptació del caràcter democràtic del socialisme trenca amb la pròpia tradició, només li queda com a solució oferir a la dreta un govern nacional, és a dir, per no fer en condicions normals res. Un govern d'aquest tipus pot enfrontar-se a una situació d'emergència, però no pot canviar el país.

— *L'altra possibilitat és l'aliança amb els socialistes.*

— Certament i potser provocaria a llarg termini canvis profunds. Però a França s'ha demostrat de manera neta que és difícil. En un moment donat, els comunistes opten amb més facilitat per una dreta que pugui ésser no enemiga de l'URSS que per una política de l'esquerra si els socialistes la dirigeixen.

— *En el cas d'Itàlia l'aliança de socialistes i comunistes seria una aliança de canvi.*

— Podria ésser-ho si no estiguéssim dins una tensió mundial i els PC, fins i tot els més crítics, poguessin acceptar-ho. Crec que a Itàlia precisament, on podrien hegemonitzar el procés, el que cerquen és el condicionament del govern, però no la direcció. Xile els féu reflexionar a tots. I la reflexió és certa. Els Estats gendarmes mantenen l'ordre i tenen repartides les zones. El que cerquen és entrar al govern amb una força inequívocament conservadora. Però això, on deixa la política de canvi? El problema rau ací: malgrat tots els esforços, l'alternança no és acceptada i el caràcter democràtic del socialisme no ha penetrat prou dins i fora dels propis rengles per fer viable el camí. Crec que el camí iniciat no tindrà tornada enrera, però les tendències neostalinistes o les resistències són molt fortes. I ho seran bastants anys.

— *La paradoxa de l'eurocomunisme és que, com més ho són els partits comunistes, pitjor els va electoralment en la mesura que l'electorat propi, molt disciplinat, el que vol són consignes clares i precises, l'afirmació d'unes seguretats, com afirmar: "Som ací com sempre, esperem el moment oportú, assaltarem el palau d'hivern, etc.". I això s'ha notat en el cas dels francesos, que han baixat electoralment; en part també en el cas dels italians, que han baixat en l'etapa de col·laboració més forta; en part a Espanya, on el PCE té menys vots que el PC de Portugal, que no és eurocomunista. No hi ha ací una*

contradicció en els termes? No és que els partits eurocomunistes, en la mesura que ho són, estan condemnats a no aconseguir mai res electoralment? No hi ha un problema d'assimilació per part de l'electorat típicament comunista?

— Quina cosa sigui l'eurocomunisme crec que és difícil de dir. L'expressió no és afortunada precisament. És vaga. I el moviment és vague. Potser un canvi d'estil. Però sobretot no evidencia el que podria dir, no s'atreveix: vol dir que canvia alguna cosa essencial, no del tot i no en poc temps. Crec que el que porta és la voluntat que el moviment comunista accepti la democràcia.

— *Un comunisme occidental que no té res a veure amb l'oriental.*

— Aquestes denominacions geogràfiques no serveixen. El portuguès és clar que no és eurocomunista. I si el francès ho és, *chapeau!* Continuen essent derivacions de les formulacions tradicionals del partit guia o del país guia. Necessiten els caminadors i la "veritat" per viure en una reserva. La tendència que ací s'anomena eurocomunisme intenta esfumar això i proclamar-se de la tradició de tot el moviment socialista. I això és un procés de llarga onada que pot tenir com a mínim dos finals: el retorn al moviment comunista com a tal o bé trencar amarres i desembocar en el moviment socialista tal com és avui. Amb els seus vicis i les seves virtualitats. Per dir-ho d'alguna manera, és un moviment de tensió que expressa la crisi d'uns partits massa forts per ésser d'oposició i amb massa hipoteques per governar, encara que sigui en coalició. Això implica revisar tota la teoria de l'Estat que han expressat i reconsiderar tota la qüestió de l'Estat democràtic i com evolucionar vers el socialisme. Aquesta idea de l'ampliació de la democràcia és la idea mare de tot el moviment socialista. Tot això crea una situació de renovació, de canvi, d'indecisions, d'endavant-endarrera. Anant al comentari que ha iniciat tot això, no crec que l'"eurocomunisme" faci guanyar ni perdre vots. La qüestió rau en les possibilitats cregudes que siguin una força de canvi o de resistència i oposició. Són dos aspectes diferents que condicionen la marxa dels partits. L'adopció de la voluntat de canvi, encara que sigui petit, és l'element clau que pot donar la força a l'esquerra i que fa que hom replantegi i revisi conceptes constantment.

Hi ha un altre problema en el cas francès: el Partit Socialista arrossega un electorat obrer que havia votat comunista i que ara ha canviat perquè el PS parla un llenguatge més modern i els francesos es deien "aquests sí que poden fer canviar". Es tractava de tallar això: posar ordre a casa. A Itàlia la situació és diferent.

— *El PCI ha estat fent durant massa temps funcions de PS.*

— És possible que a Itàlia pugui produir-se un fenomen a la francesa. Però la cota electoral del PCI és molt alta. La cota electoral de l'esquerra és pràcticament immòbil des del final de la Guerra Mundial. Han canviat les persones. Els fills dels uns voten ara els altres. Comptes els vots del 45 i els d'ara, els sumes per famílies i et surten gairebé els mateixos. El problema del PS és que marxà la dreta del partit el 47, l'esquerra el 64 i la reunificació amb la dreta se n'anà en orri. El partit forjat el 44-48 per dirigents molt joves no s'ha renovat gaire i ara van morint pràcticament tots. Això ha provocat ja, i provocarà encara més, un canvi intern. Caldrà veure les repercussions a fora.

El projecte Rocard

— *Una altra cosa interessant seria veure què passa amb el frustat projecte Mitterrand, apostant per la unió de l'esquerra i el projecte Rocard, si es pot parlar d'un projecte Rocard diferent. Sembla que són dues visions del socialisme que coexisteixen a diversos llocs: estatistes i autogestionaris.*

— Rocard insisteix en l'existència de dos corrents dins el socialisme: el socialdemòcrata, estatista i centralitzador, i l'autogestionari. Crec que és una formulació continental de la polèmica entre fabians i guildistes. Aquesta diferència hi és. A França s'ha produït una renovació profunda de la socialdemocràcia molletiana, en especial a partir de dos pols: els demòcrates radicals i els socialistes autogestionaris. El projecte en el seu moment fou idèntic: la renovació del socialisme, i ara continua essent idèntic: el triomf de l'esquerra dirigida pels socialistes per practicar una política de canvi. I això passa per recuperar, mantenir i ampliar el vot que fins ara ha anat a d'altres forces democràtiques. El socialisme ha d'ésser aleshores una opció de govern. Rocard ofereix una possibilitat nova al PS i a l'esquerra i evidencia una capacitat d'atreure un vot nou. I per tant consolidar el paper dirigent dels socialistes dins l'esquerra. Aquesta seria la closca del problema, però em sembla que també és essencial: com ampliar l'espai socialista? És a dir, recuperar la iniciativa i situar el PC en la disjuntiva directa (no mediatitzada com en les darreres legislatives) que si vol que guanyi Giscard que ho digui clar.

El per fer què assenyalaria l'altra dimensió. Rocard, crec, aporta dues coses diferents, estables: en primer lloc l'enfocament del problema del poder des d'una perspectiva diferent: la creació d'una pluralitat de centres de poder territorial i social com un dels elements que permet l'avenç cap al socialisme, difondre el poder per permetre no sols l'alternança, sinó també la presència. Construir el "dret a la diferència" i crear pols de poder i participació popular. És anar més enllà de la tradició jacobina. I assumir l'autonomia dels sindicats

en la vida política i social. Una certa desconfiança envers el paper omnipresent dels òrgans centrals de l'Estat i la recerca d'una manera d'acabar-se al que alguns anomenen la societat corporativa (la direcció burocràtica benefactora de la societat). Aquesta relativa desconfiança envers el creixement de l'Administració a través de les nacionalitzacions per avançar ara en el canvi de societat i acabar-se a la crisi. Això recull velles tradicions franceses, del proudhonisme al liberalisme democràtic reformista.

Un altre element és l'enfocament directe de la preocupació pel govern i l'economia amb plantejaments possibles. Enfocar els problemes econòmics amb competència i realisme en una situació de crisi. No creure en la màgia de les nacionalitzacions per enfocar el creixement econòmic i l'atur. Fer números, que diuen alguns. No entaforar-se en un Programa Comú pensat per a una situació anterior a la crisi. Fer plantejaments de govern, per ara. Oferir un enfocament realitzable.

I encara més: una preocupació perquè el partit no sigui només una maquinària per treure vots, ni tan sols una estructura d'afiliació a què s'assisteix el dia en què cal votar però dirigit per un cercle tancat, sinó un conjunt de militants presents i actius en els centres vius de la societat. Tot això no significa un desplaçament estratègic del PS, però sí una resituació a partir de la nova situació i de la voluntat de fer un salt que el porti més enllà en l'equilibri de forces dreta-esquerra i al mateix temps en l'equilibri a l'interior de l'esquerra.

El retard del socialisme català

— Podríem passar ara a analitzar el "fracàs històric" del socialisme a Catalunya i les seves arrels.

— Jo no diria que hi hagi hagut fracàs històric del socialisme a Catalunya. Al contrari. I això em sembla tan obvi que no crec que calgui insistir-hi gaire. Si la història actual és també història, el que cal afirmar és que s'ha produït un canvi de signe en el sentit de la reeixida del socialisme, certament tardana en comparació amb altres països europeus. Seria millor formular la pregunta sobre la base de dir: per què el socialisme ha trigat més temps a esdevenir una força política central a Catalunya que en altres països capitalistes?

— Això comporta un cert triomfalisme en la resposta.

— Triomfalisme? No. Comporta una constatació simple: que d'un temps ençà el socialisme és una realitat clau en la història política catalana. I això és tot el contrari d'un fracàs. L'important és saber per què el socialisme que neix amb una arrencada relativa al final del segle passat, es converteix durant bastants anys en un moviment marginal dins la societat catalana i no esdevé una força de pes considerable fins al període de lluita contra el franquisme. Perquè és en aquesta època quan es produeix el canvi de signe, que les eleccions del 1977 només posaran de manifest. El veritable tall es produeix després de l'acabament, el 1939-1940, de l'etapa d'unificació socialista dins el PSUC i la recomposició orgànica autònoma que comença a dibuixar-se els anys de la guerra mundial.

A partir del 1945 el socialisme comença a ésser una força consistent, tret que s'accentua els cinquanta i, en especial, els seixanta, malgrat la diversificació organitzativa. La meua afirmació és que el socialisme no és un bolet sortit el 1977, sinó el resultat d'un canvi històric iniciat els anys quaranta. Encara que això que dic vagi en contra d'algunes afirmacions indocumentades basades en alguna vulgata.

Breu història del socialisme a Catalunya

— Com es produí l'arrencada del socialisme actual?

— Al final de la guerra el socialisme arriba molt dividit. Els besteirans han estat jugulats. Després la direcció del partit en mans de Lamonedea ha arraconat caballeristes i prietistes. Tots els sectors arriben a una certa "entente" enfrontant-se amb la direcció oficial del PSOE de Lamonedea i de la UGT de González Peña. Es produeix una reconstrucció del PSOE i de la UGT. Aquest fenomen fa del socialisme espanyol un moviment bastant diferent del socialisme europeu. La guerra, i sobretot el seu final, dóna al moviment obrer, tant a l'anarco-sindicalisme com al socialisme, un component anticomunista molt més accentuat que el que té coetàniament a la resta del món. És a dir, l'anticomunisme del socialisme espanyol és una conseqüència de la "guerra calenta". Aquest seria un esbós general dins el qual es mou el socialisme català.

El nou socialisme a Catalunya parteix de dos fets: un, l'existència del POUM, partit socialista revolucionari, i dos, l'esclat del PSUC, és a dir, la pèrdua de la "U" del PSU, que deixa de ser un partit d'unificació de socialistes i comunistes perquè els socialistes se'n separen i els qui resten van a bolxevitzar el partit: fan, per tant, una opció clara per una posició comunista, malgrat que ja d'abans estigués afirmat de fet com a partit comunista, però encara mantenia al seu interior sectors declaradament socialistes.

La derrota provoca la desorganització i aleshores alguns retornen al PSOE, com per exemple Foraster i Almendros. D'altres constituïran a Amèrica, especialment a Mèxic, el Partit Socialista Català (V. Colomer, M. Ferrer, M. Serra i Moret). D'altra banda, a la França ocupada es produeix un procés diferent. La resistència interior és dirigida per la CNT com a mínim fins als anys cinquanta. No em refereixo només al fet que tinguin el nombre més gran de militants, sinó que l'orientació política en el conjunt d'Espanya és marcada per l'orientació de la CNT, que ofereix les opcions polítiques d'una manera més reeixida i més avançada respecte a les que després s'aniran proposant. En aquest sentit, el predomini de la CNT és clau. A Catalunya una altra força present i organitzada, de menor pes, fou el POUM. Dic això perquè d'alguna manera corregeix algunes de les llegendes i es fa justícia a un fet cert, que fins als anys cinquanta la CNT era el nervi de l'oposició a Catalunya.

En aquesta situació, doncs, a França el POUM, que s'havia definit com a partit socialista revolucionari, no sé si en relació amb els altres partits europeus de la mateixa orientació com l'ILP o els SAP, inicia un procés de revisió de les posicions pròpies que porta Josep Rovira a afirmar que no hi ha espai polític entre el moviment socialista i el moviment comunista que pugui organitzar-se de manera autònoma. Cal elegir entre els dos moviments, i el POUM (el sector majoritari) elegeix el camp del moviment socialista. Es tracta de ser conseqüents i abandonar el que es considera la quimera de l'organització d'un espai socialista revolucionari. Com a conseqüència d'això, el POUM ha d'esdevenir l'eix de la construcció del partit socialista de Catalunya i, per tant, ha d'esdevenir l'impulsor de la reunificació de tots els sectors socialistes de l'interior i de l'exterior. Fet especialment difícil sobretot tenint en compte que els altres sectors socialistes existents provenen del PSUC i han perseguit durant la guerra els sectors del POUM. Es tracta precisament d'acabar un enfrontament fratricida formant novament el partit socialista. Aquesta línia finalment fou aprovada a la Conferència de França del novembre de 1944 i provoca un gran debat en el POUM que dona lloc a la creació pel sector majoritari del Moviment Socialista de Catalunya pel gener de 1945. A la reunió constituent, hi assisteix Foraster, de la Federació Catalana del PSOE. Posteriorment el PSOE farà una contraproposta, la creació d'un Partit Socialista Obrer Català, que no arribarà a portar-se a terme perquè el Moviment Socialista de Catalunya ja ha tirat endavant. Aleshores, es mantindran separats, col·laborant íntimament i fins i tot tenint estafetes conjuntes i treballant plegats en la construcció de la UGT.

El fet és que el 1947-1948 aproximadament es produeix un canvi d'orientació a l'interior del MSC. La vella direcció fundadora és desplaçada i puja un nou equip marcat sobretot per Pallach i Serra i Moret, que ha retornat d'Amèrica. Això dona un caràcter diferent al Moviment a l'exterior que coin-

cideix, però que no hi té gaire a veure, amb una inflexió del moviment socialista internacional i donarà una direcció estable en el temps. A partir d'aquest moment Rovira queda en un segon pla, a l'oposició. Al mateix moment a l'interior comença a aparèixer un fet nou: al partit ja no hi són només els vells militants del POUM i de la USC que s'han unificat, sinó que hi ha gent jove que hi entra, entre els quals gent que procedeix d'un grup de tipus laborista, el Partit Treballista, Edmon Vallès i F.P. Verrié, i gent que no havia estat mai de res i que ha ingressat al nou partit. Paral·lelament, l'altre sector del POUM continuarà. El MSC, la Federació Catalana del PSOE i els qui mantenen el POUM són a la UGT.

Això dona una presència sòlida i un canvi de ritme al socialisme. El plantejament expressat per Rovira anava a la creació d'un gran partit socialista que fos el partit dels treballadors, capaç de recollir tots aquells sectors intel·lectuals i tècnics, en la nomenclatura de l'època, que li permetessin ser l'eix de la futura democràcia a Catalunya. D'alguna manera, la seva idea seria que el socialisme és qui capgira la relació de forces polítiques a Catalunya. El partit i el sindicat socialistes serien l'eix fonamental de la política d'esquerres a Catalunya.

Això és una possibilitat que és a la base de la nova etapa, però possiblement la història evoluciona donant resposta a les necessitats abans o després que s'hagin expressat i pren un camí molt diferent del que havíem pensat que podria adoptar. El MSC adquireix un grau d'una relativa permanència com a partit important a l'oposició política catalana, en la política de pactes i més tard de pont amb el PSUC, sempre aïllat. Té de fet la direcció de la UGT a partir sobretot del 1953, quan el POUM queda pràcticament esquartelat, i treballa en una estreta col·laboració amb el petit nucli de la Federació Catalana del PSOE. Crec que el 1956 hi ha dos o tres fets que contribueixen a donar un tomb a la història, perquè fins aleshores certament encara podríem dir que l'opinió majoritària en el moviment dels treballadors era de confiança en el moviment anarco-sindicalista, ambient en què havien viscut potser de petits o de joves la majoria dels obrers.

A partir, d'una banda, del creixement econòmic fort i desordenat que es produeix des de mitjans els anys cinquanta, basat en una forta immigració i, de l'altra, del procés de deslligament del règim de petits sectors del moviment d'apostolat catòlic marcats pel catalanisme i després per un cert sentit de l'humanisme i del personalisme que coincideix, més tard, amb una certa obertura del catolicisme, sorgeixen a la vida social unes noves promocions que no sols no han viscut la guerra, i per tant no en tenen cap record, sinó que han nascut després. Com a conseqüència del creixement econòmic comença a haver-hi també una flexibilització, encara que sigui molt petita,

del marc de relacions laborals. Es produeix una situació nova que canvia radicalment el panorama polític, a l'entrada dels anys seixanta. L'oposició dels resistents de la guerra és delmada per les morts, per la gent que s'ha cansat perquè ja no veu la sortida; i a la vegada irromp una miena d'oposició nova, formada per persones molt joves i molts d'ells procedents d'aquests medis.

D'altra banda, hi ha un procés d'aparició, d'assentament i de reordenació a Catalunya de la nova immigració, que apareix com un canvi molt important en la composició i les pràctiques de la classe obrera a Catalunya, en el sentit que no té relació històrica amb el moviment anterior, sinó que porta a vegades la seva pròpia tradició del lloc d'on ve i que començarà a generar aportacions al moviment polític posterior.

Crec que tenint en compte aquests fets es pot explicar el corrent socialista a partir del 1958, després de la important caiguda d'Antonio Amat i de Joan Reventós. És aleshores quan s'inicia el procés de reconstrucció del moviment socialista i l'aparició dels quadres que actualment hi ocupen els llocs de direcció. Pot afirmar-se que la majoria d'aquells que se situen avui entre els trenta-cinc i els quaranta-cinc anys comencen a actuar en aquesta època. És el temps que a Europa el socialisme com a tal està en procés de reconsideració i revisió de les pròpies posicions. És l'època que en Itàlia hi ha la gran polèmica sobre el *centro-sinistra* i la creació del PSIUP. A França, com a conseqüència de la guerra d'Algèria, es crea la FSG i el PSA, es critica la SFIO i es funda el PSU. És el moment també que a Anglaterra hi ha la gran polèmica sobre el programa de Gaitskell i que a Alemanya té lloc el viratge de Bad-Godesberg. És a dir, un moment de crisi o de canvi en el moviment socialista europeu. Aquí el moviment socialista es manifesta amb la mateixa pluralitat i amb tota la conflictivitat del moviment exterior i apareix, per raons ben diverses, vertebrat en organitzacions petites molt diversificades, amb característiques diferenciades i amb intents d'unificació que, de vegades, es materialitzen i es trenquen al cap d'un temps. En aquest sentit, per exemple, dins la història del socialisme a Catalunya els anys seixanta, no pot oblidar-se que, a part del MSC i la Federació Catalana del PSOE, hi ha d'altres grups.

Per exemple, l'APES o la Força Socialista Federal, procedent de l'antic CC i formada per nuclis cristians que es defineixen com a socialistes. És important també el FOC, que adquireix una dinamicitat notable i una gran capacitat de formació de quadres polítics i en la meua opinió defineix d'una manera més nítida l'intent d'articulació d'una esquerra socialista. Intenta la

unificació amb el MSC en dos moments, un amb la creació del Moviment Febrer 62, d'àmbit universitari, i l'altre, frustrat, juntament amb el FSF, de cara a la creació d'un partit socialista que inclogui totes tres organitzacions. Jo no diria que aquests anys siguin per al moviment socialista un moment de debilitat, sinó de profunda força i divisió alhora, però amb una gran quantitat de quadres molt joves, inexperts potser però amb una gran capacitat de renovació. S'ho han d'inventar tot, importen coses algunes encertades, d'altres no. Crec que en aquest moment s'ha de considerar que són una força decisiva en la vida política de Catalunya, amb errors i encerts. Des del punt de vista numèric, de capacitat de mobilització, crec que aquesta època marca ja l'existència per primera vegada dins de Catalunya d'un corrent socialista que té un espai molt més ampli que el que podia tenir els anys quaranta. S'evidencia, sobretot amb la participació de nous sectors humans, la pèrdua progressiva de pes del que havia estat el corrent llibertari i el manteniment del corrent comunista més organitzat i unificat.

— *Però hi ha grups d'aquests que es proclamen de la tradició segons com, i de la creació del partit. El FOC, per exemple.*

— No. El FOC fou un partit d'esquerres socialista i l'orientació d'aquest fou sempre la reunificació del moviment obrer sobre noves posicions, la consideració que el moviment comunista no podia fer la revolució i que la socialdemocràcia tampoc. Doble rebuig, per tant, del comunisme i de la socialdemocràcia i una afirmació del socialisme revolucionari típic de l'esquerra socialista d'abans de la Segona Guerra Mundial. Afegim-hi, a més, una cosa nova, els catòlics i els marxistes podíem estar dins el partit i no hi havia cap problema.

La idea que jo vull donar és que en aquests anys hi ha un mosaic socialista molt ampli i molt diversificat, que esclatarà entre el 1968 i el 1970.

— *Què penses de l'onada esquerranista que segueix el maig del 68?*

— Aquesta repercuteix molt fortament en el moviment socialista, perquè fonamentalment és el moviment que ha estat més sensible al procés de canvi i de renovació que s'ha expressat a Europa i també perquè s'ha trobat, en el cas concret del FOC, amb unes responsabilitats de la direcció de la lluita política superiors a les que podia desenrotllar. La dinàmica de la discussió fou tan forta que el trencà.

— *És a dir, plantejat així, la conclusió seria que la pretesa hegemonia del PSUC en l'oposició a la dictadura quedaria pràcticament reduïda al període 70-75 aproximadament.*

— L'hegemonia és més forta el 70-75. Abans com a mínim és discutida, i discutible.

De Convergència Socialista al Partit Socialista

— *Ara es podria veure com després d'aquest parèntesi de crisi profunda s'arriba al congrés d'unificació i al 15 de juny de 1977.*

— Aquests sectors que he esmentat conflueixen a Convergència Socialista de Catalunya, impulsen després la creació del PSC (Congrés) i finalment s'integren a l'actual Partit dels Socialistes de Catalunya.

A partir de l'existència d'un espai socialista a cobrir i de l'existència d'una organització com l'Assemblea de Catalunya, que mobilitza centenars de persones que es defineixen més o menys dintre d'aquest espai, es crea una necessitat objectiva de llançament d'un procés cap a la creació d'un partit socialista, que no es produeix fàcilment com un acord entre persones, sinó com a resultat d'un procés progressiu d'incorporació organitzada, al final del qual hauria de crear-se el PS. És la mateixa idea que Josep Rovira havia exposat per a la formació del partit, primer crear un moviment i que es vagi desenvolupant i cohesionant en el procés de creació del partit. Raons conjunturals van fer que en aquesta mateixa idea i a la mateixa època aproximadament coincideixin sectors del corrent socialista que provenien d'experiències i grups diferents els anys seixanta. Aquesta coincidència es manifestà al mateix temps amb una voluntat explícita que cap d'ells no volia ser el cap d'arengada realitzador del projecte, sinó que el que es volia era que es fes. Aleshores es va crear com a moviment CSC, que incorporava el MSC de Reventós i Obiols, el grup que provenia del FOC com Maragall, Serra o Urenda i nuclis del FSF. I per altra part, amb una idea semblant, es creà el Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya, en el qual hi hauria com a eix Pallach i s'incorporarien sectors catòlics, Verde per exemple, i sectors d'ERC com Barrera.

La qüestió que es plantejava era si els dos grups havien de coincidir o no. Respecte a aquesta qüestió, el 1975, a petició de Pallach i per delegació de la Permanent de Convergència vaig tenir una conversa amb ell. Pallach volia parlar amb alguns dels procedents del FOC i, per tant, d'una formulació situada dins del que ell entenia com a socialisme d'esquerra i que havia adoptat una decisió política que d'alguna manera podia creure una rectificació d'actituds anteriors.

D'aquella reunió em va quedar clara la idea que Pallach era una persona d'una qualitat política notable, però jo crec que tenia una concepció errònia de com crear el PS. En canvi, no teníem discrepàncies substancials sobre quin era l'objectiu final orgànic com a resultat del procés. Deia que el Partit Socialista havia de fer-se fonamentalment al voltant de la unificació, per dir-ho d'una manera simplificada, recollint ja d'entrada tot l'espectre socialista. Per

tant, amb un predomini molt important dels sectors més moderats del socialisme i debilitant en certa manera els sectors més militants. Per contra, nosaltres des de Convergència creïem que el PS només es podria construir sobre la base que els sectors més militants fossin l'element impulsor del socialisme i que en aquest procés ens retrobaríem tots els socialistes.

El resultat al qual aspiràvem era la creació d'un PS que com a tal definís la seva política i que tingués la seva ala esquerra i la seva ala dreta, el seu sector moderat i el seu sector radical. En aquest punt no hi havia diferències, cosa que no vol dir que no hi hagués discrepàncies importants en el procés i que podrien portar a enfrontaments. Però al final l'enfrontament era del procediment i no pel resultat, independentment que coincidíssim o no personalment en la mateixa ubicació dins el partit o a defensar la mateixa estratègia.

— *Hi havia un problema seriós de rivalitat personal amb en Reventós.*

— Ja no conec directament aquestes relacions, perquè no he viscut la polèmica dins el MSC. Reventós sempre ha afirmat que Pallach i ell no estaven enemistats. En els comentaris, molt francs i molt oberts, que feia Pallach en cap moment no hi havia frases especialment crítiques respecte a Reventós. Jo crec, en contra del que pensen molts, que no hi havia cap problema d'enemistat personal, sinó de discrepància política. I la rivalitat política no desuneix humanament, o pot no desunir. Jo crec que tenien estratègies de construcció del partit i posicions tàctiques divergents. I això en política separa, a vegades molt a fons, sense implicar enemistat.

El socialisme català i el PSOE

— *Em sembla que hi ha un element molt important: el camí que va des de Convergència al congrés de formació del PSC, que és almenys en el camp ideològic, no vull dir en el camp del grup dirigent, un partit anti-PSOE. I fins i tot en el moment de la formació del PSC (C). Era un partit socialista que havia de tenir totes les virtuts que el diferenciessin del PSOE.*

— El tema de la polèmica eren les relacions i no la unificació. Certament en alguns sectors hi havia uns mecanismes emocionals molt clars i també hi havia uns mecanismes d'una visió diferent entre persones de com s'havia d'anar al procés d'unificació. Hi havia gent que pensava que el veritable Partit Socialista d'Espanya havia de sortir de la Federació de Partits Socialistes. I encara hi havia qui pensava que la Federació de partits socialistes era només un mitjà de reunificació per entrar en un procés per impulsar la renovació i la federalització del PSOE. En aquesta posició hi havia els sectors de més sensibilitat nacional i catalanista de la direcció del partit. És un fet indiscutible que hi havia dues concepcions de com es podia organitzar el socialisme a

Espanya. Hi havia qui creia que el PSOE com a tal no arribaria a ser un gran partit socialista i hi havia qui creia, entre els quals em compto, que el PS a Espanya seria el PSOE i que es tractava d'arribar a una unificació el més ràpida possible amb la seva Federació Catalana.

És cert que hi havia matisos i que possiblement la unificació feta aleshores hauria sortit diferent, però hi havia diferències polítiques substantives, excepte en l'organització del socialisme a Espanya, que era el gran tema. Les diferències eren de sensibilitat i de sectors socials que expressaven. De fet, eren complementaris. Excepte en la concepció sindical, en què l'allunyament d'experiències era massa ampli encara. El PSC no sorgí com a moviment anti-PSOE, sinó com a moviment que s'afirma com a voluntat d'expressar tots els tons i els sectors del socialisme.

— *De tota manera, era el partit socialista i nacionalista enfront del PSOE, que era socialdemòcrata i espanyolista. Aquesta era l'argumentació que es donava.*

— Sí, aquesta podia ésser l'argumentació subjectiva d'alguns. El que no és cert és que el PSC no tingués sectors socialdemòcrates (jo diria que bastant amplis). Tampoc no és cert que el PSOE fos un partit socialdemòcrata, ja que també tenia sectors que no ho eren. El que hi havia realment en qüestió era el caràcter nacional del partit. Aquest era el tema de fons de la qüestió. Era un tema d'aclariment i el teníem plantejat tant el Reagrupament com nosaltres. Per part de Convergència tenia una dificultat suplementària i era que sindicalment no tenia una posició sòlida, ni tan sols unificada. Si aquesta dificultat no hagués existit, crec que la unificació s'hauria produït abans de les eleccions, perquè per part de la direcció d'aleshores de la Federació Catalana del PSOE i per part de la direcció dels qui iniciaven la creació del PSC no hi havia una posició de fons incompatible.

Calia la formació del Partit de tots els Socialistes de Catalunya que unís la lluita nacional amb la lluita dels treballadors. Un partit socialment i políticament ampli, capaç d'expressar els diversos sectors populars diferenciats de la societat.

El pacte PSC-PSOE era una cosa àmpliament desitjada, com es confirmà electoralment, i implicà avançar en el procés d'unificació de tots els socialistes en un sol partit. I aquest partit havia d'estar vertebrat amb el socialisme espanyol, vertebració que s'havia de concretar per tal de fer possible, d'una banda, la unitat i, de l'altra, la sobirania més total per a la decisió de la política pròpia de Catalunya. Aquests eren els criteris sobre els quals es va iniciar el procés de formació del Partit dels Socialistes de Catalunya.

Crec que en les qüestions d'organització política estem en un procés de canvi dels partits de masses a tot Europa. Un partit de masses viu i amb capacitat d'incidència en la societat s'ha de plantejar bastant seriosament canvis profunds en la seva estructura organitzativa. Això comporta problemes de canvi de mentalitat i d'estils de treball. Hi ha hagut un canvi molt important d'estil de treball en el PSOE des de Suresnes; és una fita històrica. Aquest canvi no sempre s'ha sabut traduir de manera positiva, però em sembla que el canvi només ha començat.

— *Ara és un moment que, una vegada més, hi ha una circumstància de conflicte entre dos col·lectius en el si del socialisme català.*

— El partit reflecteix amb claredat els problemes de la societat catalana. I els problemes de la societat catalana es manifesten també en el partit potser perquè no té una discussió política extraordinàriament sofisticada; els problemes surten i són problemes reals que després troben una forma d'expressió que, com sempre, és deformada.

El PSC és un partit que té interioritzats la majoria dels principals problemes de Catalunya, la qual cosa li crea tensions constants. Això no és dolent, ho podem considerar com a positiu si hom és capaç de traduir-ho en termes polítics per formular el debat al voltant d'aquestes qüestions, però pot ser dolent si es queda només en reaccions visceral. Encara que, a vegades, les reaccions visceral provoquen reflexió, perquè després hom s'adona del resultat i pensa que és millor plantejar el problema d'una altra manera.

Un projecte socialista autònom

— *Això reflecteix que aquest conflicte que hi ha a la societat catalana no és superat tampoc dins del PS. És a dir, que no ha nascut aquell corrent majoritari capaç d'integrar en un projecte socialista autònom les aspiracions dels grups socials més importants dins la societat catalana. Això potser és perquè un dels corrents que existeixen a tot el socialisme europeu, però molt ubicats en un seu lloc minoritari a l'esquerra del socialisme, aquí té una sobrecàrrega de responsabilitat i de representació. I és el corrent que té la majoria en aquest congrés.*

— Jo matisaria molt la formulació. Crec que els corrents polítics existeixen quan hi ha tesis polítiques diferenciades. Ara no hi ha corrents polítics, hi ha una altra cosa que no sé ben bé què és (potser és això que en diuen correnties). Al partit hi ha estils de treball diferents, sentits de solidaritat de treball o de confiança personal diferenciats. Hi ha, també, problemes socials

traslladats al si del partit i, al mateix temps, la responsabilitat del partit d'haver de definir una política de cara enfora, que resulta fonamental per al país, perquè és un dels elements clau de la política de tots els altres partits. Tot això crea una sobrecàrrega de tensió que per anar bé hauria de traduir-se en una càrrega de responsabilitat. D'altra banda; no crec que sigui possible trobar un partit que hagi resolt dins d'ell els conflictes de la societat. Si hi fos seria senyal que no l'expressa.

Catalunya és molt diferenciada i els sectors socials tenen interessos primordials diferenciats, que s'han de lligar tots en una línia de futur o de projecte de creació d'un nou objectiu. Aquest país necessita creure en un futur possible en el qual molts dels problemes que hi ha siguin eliminats simplement perquè el temps i la història els deixen sobrepassats. Crec que aquest és un element fonamental que sobrepassa qualsevol programa concret. Tots necessitem la confiança de poder participar en la construcció d'un futur que els catalans farem.

— *Precisament estem en un període de temps que la gent creu just a arribar a demà passat.*

— Un dels grans problemes de Catalunya és precisament que no acabem d'enfocar la resolució dels grans problemes històrics del país: la profunda decadència en què està aproximadament fa seixanta anys des del punt de vista econòmic, la profunda crisi de quadres d'Estat, l'esperit d'oposició rondinaire, la tendència permanentment manifestada a menystenir el trencament interior de Catalunya i a fomentar la creació d'una minoria qualificada com a minoria no nacional, és a dir, no unificar nacionalment els catalans, sinó unificar-los sobre la base de l'enemic interior, un dels aspectes clàssics de la unificació nacional del feixisme. Aquests grans problemes no es poden resoldre en un dia, s'enfoquen a trenta anys. Hi ha un tipus de feina social profunda: construir Catalunya, com deien els noucentistes, com un país normal, europeu, tenir en compte que hi ha pobles sencers on la llengua catalana és absolutament minoritària, on no hi ha serveis socials, on l'urbanisme és salvatge, on les condicions de seguretat ciutadana o personal són ínfimes quan no nul·les, on la degradació humana és la base del desordre social...

Els socialistes i la reconstrucció nacional

— *Però això és un programa de reconstrucció nacional que no pot ser patrimoni d'un sol partit polític.*

— No. El programa de reconstrucció nacional no el pot fer ni un partit ni un govern, sinó que l'han de fer totes les forces polítiques, i com a institució l'ha d'impulsar el Parlament. Però hi ha una força social i una força política que porten el projecte. Si no hi ha una força social que dirigeixi el projecte, aquest no tira endavant. I aquest projecte no tirarà endavant si no hi ha els treballadors, que són precisament els que poden conjugar alguns dels problemes fonamentals que tenen en el seu si, i si no hi participen també sectors de la burgesia.

— *Això de treballadors pot ser una paraula que pot servir per dir-ho tot sense dir res o que pot servir per a moltes coses.*

— Crec que parlar de treballadors és el més correcte avui. No parlo normalment de proletariat perquè em sembla una expressió vuitcentista. Crec que els obrers són una part dels treballadors i crec, és un convenciment personal, que hi ha un objectiu estratègic que avui només els socialistes poden realitzar: la creació del que ha de ser la nova força històrica de canvi, el nou bloc social que són els treballadors.

Històricament l'objectiu dels primers dirigents del moviment socialista i d'altres moviments que lluitaren per la igualtat i contra l'opressió va ser construir la classe obrera a partir dels obrers, diferenciats, amb contradiccions que es manifestaven fins i tot dins d'una mateixa empresa. Fer dels obrers una única classe va ser un objectiu històric que ha permès la creació d'una força social capaç de portar tota una etapa de la lluita per l'emancipació i la dignificació de la persona.

Crec que el desenrotllament del capitalisme ha canviat substancialment, ha transformat l'estructuració social, i també dels sectors subordinats i dependents, ha canviat el sentit de la dominació i de l'explotació, i avui, a part la classe obrera, hi ha un cúmul de sectors que es qualifiquen perquè venen la seva força de treball, que tenen costums, mentalitats, formes de vida, nivells de renda, interessos immediats molt diferenciats. Però que tenen un interès comú a canviar la vida, canviar la societat.

Quan dic treballadors vull dir que al món no hi ha només obrers i burgesos. Entre els treballadors hi ha obrers i també tècnics, administratius, empleats, pagesos, educadors, etcètera. Això forma un ventall de forces socials diversificades, davant del qual hi ha dues maneres d'enfocar el problema. Una és afirmar que es tracta de construir sobre això una nova classe; són ja una classe en si i, per tant, es tracta de potenciar la formació de la classe treballadora a partir de l'afirmació que existeix ja en germen. Aquesta és la línia que s'ha de seguir i que nosaltres expressem com el front dels treballadors. L'al-

tra, que crec que és conservadora d'esquemes pretèrits i allunya de les possibilitats d'arribar al socialisme, consisteix a dir: hi ha la classe obrera tradicional i la nova petita burgesia, amb la qual hem d'arribar a aliances per aconseguir d'establir un programa democràtic. És la via en la qual la classe obrera té la garantia que no arribarà mai al socialisme i que es mantindrà la democràcia aliada amb la nova petita burgesia sota l'orientació que faci al cas. Són dues concepcions diferents, més diferents del que sembla.

— *En la concepció que tu expliques, sembla com si en aquest projecte un tros important d'aquest camí siguin sectors socials lligats al nacionalisme.*

— No hi tinc cap inconvenient, però és que no estic parlant políticament, sinó socialment; és un objectiu estratègic tan important històricament com el que es va assolir quan es va crear la classe obrera. Del que es tracta avui és, per sobre de les diferències i acceptant-les com a diferències que existiran, de la creació d'una força social que ha d'afrontar problemes reals interiors com el ventall de salaris, les diferències de formació cultural, de valors, etcètera.

La idea és la creació d'una unitat de classe al voltant d'un projecte polític, d'un projecte nacional.

— *Què es proposa a aquests sectors de la població?*

— Se'ls proposa una reformulació feta conjuntament i adaptada a l'etapa actual de tota la concepció del que ha estat el moviment socialista, basada en la llibertat, la igualtat social i la solidaritat.

— *Estem en un terreny perillós que condueix al partit únic, hegemònic.*

— No estic parlant en el terreny polític, sinó en el social. No obstant això, si parlem de projecte polític diré que aquest, des del punt de vista de la mera concepció d'estratègia, com que no crec que n'hi hagi una altra de formulada en altres termes, és el projecte socialista autònom i prou diferenciat per aconseguir no solament adhesions, sinó també els elements de crítica. Passant ja a la tàctica, entrem en el terreny de l'autonomia de l'actuació del Partit dels Socialistes de Catalunya per realitzar la seva estratègia autònoma per a la creació del front dels treballadors. Sobre aquest aspecte, el partit té unes posicions que no repetiré perquè són prou conegudes i que es basen en la consideració que la política d'autonomia socialista és un element clau de la seva actuació. Això no implica hegemonia o partit únic, no hi té res a veure. Els partits sorgeixen de les divisions socials (no només de classe), i la llibertat d'associació i la defensa i el respecte a la voluntat popular són pilars del pensament socialista.

— *¿Creus que l'estratègia a terme mitjà del projecte socialista autònom condueix inexorablement al fet que només pot ser dirigit per una aliança de forces de l'esquerra, és a dir, del PS o el PC, o creus que no, que s'ha de vertebrar entorn d'un eix polític que és el PSC, que pot establir aliances amb unes forces o amb unes altres?*

— Jo penso que a terme mitjà i, per tant, no en el terreny tàctic només, l'autonomia de l'actuació política i del desplegament del projecte socialista és l'element fonamental que pot permetre que això existeixi. Sense aquesta autonomia del projecte socialista no es podrà conformar aquest bloc social. Això pot implicar, en el terreny tàctic, coincidències polítiques, però aquestes són tàctiques i en funció de les circumstàncies, sempre que permetin avançar el projecte autònom socialista, que avui passa per la consolidació de la democràcia i la reconstrucció nacional de Catalunya.

— *D'alguna manera ja estàs anunciant als teus aliats potencials que ho seran amb la subordinació a aquest projecte.*

— Els estic anunciant que nosaltres fem aquest projecte; si coincidim amb altres projectes, ens necessitarem mútuament, d'acord. Però si no, no hi ha aliances.

El que no faria seria una aliança estratègica sobre un projecte que no sigui el socialista o no coincideixi amb ell. Una situació diferent seria la que vindria originada per una emergència que posés en perill el règim de llibertats o que conduís a un procés d'involució de la democràcia. Construir un Estat democràtic és un objectiu fonamental. Aquest objectiu estratègic se situa en el terreny de la transformació de l'Estat espanyol tal com va ser conformat i s'ha mantingut durant els últims cent cinquanta anys. És la condició ineludible per a qualsevol política de canvi. L'alteració de l'Estat sorgit de la Restauració és un element clau perquè pugui haver-hi una política d'oposició que no es plantegi la disjuntiva: o destrucció física de l'altre o destrucció física teva.

Si no hi ha una força social capaç de consolidar la llibertat, no hi ha canvi possible. I a l'inrevés, una victòria electoral anirà sempre condicionada per la no existència d'aquesta força i totes dues coses s'interpenetren. Un avenç polític, organitzatiu, sindical o electoral pot permetre l'avenç del projecte i, per tant, el reforçament de la tendència a la unitat social dels treballadors i del poble, i un debilitament de les posicions polítiques, sindicals o electorals pot contribuir a la conformació d'altres alineaments socials.

Avui hi ha uns projectes polítics diferenciatos que no coincideixen des del punt de vista de l'estratègia de la formació dels subjectes socials. Les coinci-

dències són tàctiques i com a tals poden ser puntuals o per períodes llargs; per exemple, per transformar l'Estat espanyol i fer-ne un Estat democràtic que tingui una Administració que funcioni amb l'eficàcia de l'Administració holandesa, que deu funcionar molt bé, o per construir nacionalment Catalunya. Aquestes coincidències tàctiques poden fins i tot durar molt de temps i poden produir-se des de projectes socials i polítics diferents. Els partits han de donar resposta als problemes actuals de forma realista i possible per tal d'avançar en els objectius que es proposin. I en aquest camp les coincidències no són solament possibles, fins i tot potser de manera estable, sinó a més necessàries. Però per realitzar l'objectiu social fonamental, que és construir el subjecte capaç de portar el socialisme, s'ha de partir d'un projecte autònom.

— *I aquest projecte autònom és en fase de definició dins del socialisme català?*

— Aquestes coses no es fan als laboratoris ni sorgeixen del pur espontaneisme. Surten de l'intent de vertebració organitzativa, electoral, ideològica. No és una cosa d'un dia. Hi ha resistències que no es guanyen fins al cap de temps. Quants anys durarà això? No ho sé. Si en vint anys ja hem aconseguit que els treballadors es considerin ells mateixos una unitat social, siguin enginyers o manobres, és un salt històric clau. Si en vint anys reconstruïm nacionalment Catalunya i consolidem la democràcia, haurem fet un salt gegantí.

— *El pes de la història és important, però la voluntat dels homes hauria de forjar-la. Si els darrers dirigents del PS francès no impulsessin aquest tipus de reflexió i de transformació, potser costaria més d'arribar-hi. Si entre els italians no s'haguessin produït fa uns anys aquests tipus de moviment, també seríem menys a prop d'arribar-hi. Aquestes són forces d'opinió que el teixit social va absorbint i que van generant moviments que són aglutinats pels representants polítics.*

— Sense un projecte detallat, això és impossible? Cert, però es necessita alguna cosa més, que és la voluntat de fer-ho. El projecte ha de triomfar i no és només un programa de dos anys, certament. El projecte de la realització dels treballadors com una unitat és el mateix projecte de l'ampliació i l'aprofundiment de la democràcia, perquè tot va lligat. En la mesura en què un avanci en un camí, avançarà en l'altre. És el problema de la construcció de la democràcia i el problema de la recerca de la seva ampliació i aprofundiment fins a la igualtat, fins al socialisme.

La societat civil i el socialisme

— *Això ens porta a un altre problema important, que és tant el paper del partit i dels partits com el paper de la societat civil en aquesta acció. Perquè gent no pas sospitosa com Touraine o Sartre, que havia dit prou vegades que tots els partits són de dreta i que són un obstacle de tot procés de transformació social, o Gorz, que diu que la classe obrera no existeix... tots ens dirien que si hi ha un partit entremig, malament rai.*

— Les posicions de la reflexió individual que abandona a la consciència individual el canvi del món són respectables. Crec que les coses canvien quan les persones decideixen, en un cert sentit una a una, que han d'ésser canviades i comencen a canviar-les. El partit té una funció en aquest procés i eliminar-lo seria reduir tot això a l'espontaneisme i, en certa manera, al caos.

El partit, entre d'altres, té una funció des del punt de vista de la reflexió ordenada de les reivindicacions socials, és a dir, fa una jerarquització de les reivindicacions socials, és a dir, fa una jerarquització de les reivindicacions per mitjà dels programes temporals. És també el lloc de reunió de quadres diferenciats que porten experiències sectorials i es confronten en el seu si, i és el lloc on aquestes experiències sectorials poden tenir un tractament polític.

El partit realitza una funció en ser l'instrument a partir del qual comença a decidir-se quina jerarquia cal donar als problemes que hi ha per resoldre, quin projecte es considera que val ara i qui governarà.

— *El que és important no és l'especulació de les frases en elles mateixes, sinó el que porten dintre.*

— En aquest sentit no voldria acceptar la frase ni tan sols com a reveladora. El partit ha de fer una funció de síntesi d'experiències diferents sobre la base de la discussió política i de l'ordenació de la problemàtica i, a la vegada, de propostes i de solucions.

Per tant, realitza una funció d'una banda de síntesi i, de l'altra, de direcció-impulsió, d'una lluita per transformar les relacions de poder. Crec que seria fàcil dir que els partits han de mantenir l'equilibri entre la capacitat de síntesi i, per tant, de solució i de direcció. Però aquest és un equilibri que a la pràctica és més aviat difícil de mantenir. Es tracta de saber què vol dir: per mi el partit ha de sortir d'ell mateix i ser present en el si de la societat. No ha de ser un element reduït a una maquinària ni a una organització de comitès, sinó que ha de ser un partit on les persones conviuen amb els diferents problemes que hi ha en el conjunt dels sectors socials, s'expressen, viuen i fan la seva vida i es troben per posar en comú i discutir les seves

pròpies posicions. Aquesta funció, per dir-ho d'alguna manera, de recollir i animar no pot quedar-se només en això, en un partit de síntesi, sinó que periòdicament ha d'ofrir al conjunt dels ciutadans, i no només a aquells a qui s'adreça preferentment, un projecte polític per a tots. Aquest projecte global per al conjunt de la societat jerarquitzada problemes, selecciona persones i estableix una ordenació i una direcció, per tant, de l'actuació.

Els moviments d'expressió d'interessos no han de ser dependents dels partits. Això no vol dir que el partit no pugui tenir presència a l'interior dels moviments per poder recollir com a partit el que aquests expressen. I, evidentment, intentar d'expressar en el si de l'organització el tipus de jerarquització que el partit proposa, perquè si no entràrem en la dinàmica boja en què cada moviment reivindicatiu parcial col·loca el seu punt com a primer i els altres com a últims, i això impossibilitaria tot govern. Es tracta que el militant ja porti el sentit de govern, de jerarquització de problemes, i que el partit s'enriqueixi amb el que li aporten tots aquests sectors, fonamentalment el sindical encara que no únicament. És a dir, tot allò que forma part de la vida social.

Això vol dir un partit de persones normals, no només de polítics, que discuteix coses normals i que formula posicions polítiques, que són posicions de síntesi.

En aquest sentit, crec que entre el partit i els sectors socials que expressa fonamentalment hi ha una connexió directa o hauria d'haver-la-hi. El gran repte és que precisament això es planteja en una situació en què els partits de massa es troben davant d'una societat molt passiva, en què els interessos es canalitzen fonamentalment per mitjà d'uns camins que no són precisament els militants que fan aportacions a les agrupacions, sinó per la pressió sobre els diputats o sobre els governants. Això és una tendència existent que s'ha de tenir en compte, encara que no s'accepti, i dins de la qual has de jugar.

Un partit que vulgui plantejar el canvi sense prou força dins de la societat civil i fonamentalment dins de l'organització sindical dels treballadors no pot portar a terme cap mena d'avenç. Queda constantment tallat, no sols per la resistència del contrari, sinó perquè no té ningú que l'empenyi.

La qüestió democràtica

Un partit que es planteja un projecte a llarg terme és obvi que parteixi del principi que la democràcia política és una conquesta fonamental i que, sense renunciar-hi gens ni mica, presenti també dintre de tots aquests projectes a llarg terme la perfeccionabilitat de la democràcia política que possibiliti que sigui molt més gran el ventall d'expressió de la ciutadania.

— Parteixo d'una concepció de democràcia que ha reprès la gran línia clàssica del pensament democràtic i que és la consideració de democràcia com a igualtat de participació i igualtat de poder i, per tant, la realització de la democràcia política com una primera fita d'un procés més llarg que alguns anomenen de democràcia econòmica i social i que jo més aviat definiria en el sentit bauerià de socialisme integral, d'extensió de la democràcia en el conjunt de la vida social i, per tant, de realització del socialisme i la igualtat.

— *L'ideal de la democràcia seria que al Parlament hi fossin tots (que cadascú tingués el seu grup parlamentari propi).*

— Aquest final tan imaginatiu no me'l plantejo així com no em plantejo tampoc que la democràcia sigui només una forma de seleccionar dirigents. Cal ampliar el camp en què se seleccionen els dirigents i canviar la forma de selecció. I fins i tot el que ha d'ésser un dirigent o un representant. Això no implica pensar que al final retornarem al "bon salvatge". El "bon salvatge" es perd ja per Rousseau dins del mateix inici; el que existeix és l'home en societat, que només és totalment lliure en la mesura que és totalment subjecte a les decisions de la voluntat general, elaborada amb la participació de tothom (la meitat més un) i a més a més a l'expressió de l'interès general per sobre de l'interès particular (o voluntat de tothom).

La realització d'aquesta concepció en el terreny polític a terme mitjà significa fonamentalment que es tracta d'ampliar la democràcia en el terreny de la vida social i econòmica, el repartiment de poder i l'impuls de totes les formes que permetin una reabsorció del poder per la societat, però s'ha de mantenir un element clar i és que hi ha un centre de poder polític que s'ocupa a partir de mitjans democràtics d'accés. Aquest poder polític, perquè pugui canviar la societat, ha de venir necessàriament decidit per la societat.

— *Hi ha diverses qüestions que podríem discutir, com quines són les àmplies aliances que es poden establir. Un altre tema seria: en el moment de reabsorbir la societat hem de donar més poder a l'Estat, encara que sigui en l'àmbit de Generalitat. Això són dos corrents que no coincideixen històricament dins del socialisme.*

— No necessàriament ha d'ésser incompatible la defensa d'un model de descentralització del poder amb l'enfortiment del poder de la Generalitat. Tot depèn del marc polític en què ens situem. Més aviat van junts. Avui l'objectiu fonamental és la reconstrucció democràtica de l'Estat espanyol, canviar allò que van construir els terratinents andalusos, els banquers de cort i el capitalisme estranger, al qual es van afegir la burgesia basca i la catalana, almenys en part, l'exèrcit, l'Església... L'objectiu fonamental és reconstruir nacionalment Catalunya i dotar-la d'un poder polític capaç de fer-ho de forma eficaç i estable, amb plena participació popular. Aquest és el tema d'ara.